

Vzgojni slog

■ Tamara Cer je dijakinja 3. letnika III. gimnazije Maribor.

Vzgoja zajema celosten razvoj osebnosti, ki poteka na kognitivni, emotivni in vrednotni ravni. To je pomembno vodilo pri oblikovanju osebnosti, saj si posameznik v procesu vzgoje oblikuje moralne vrednote, navade, interese, prepričanja in stališča ter razvija socialne veščine. Je namerno delovanje neke odrasle osebe na drugo – običajno na otroke in mladostnike. Gre za odnose med starši in otroki ter med učitelji in otroki.

Ko govorimo o vzgoji otroka, je mišljen pozitiven pristop in spodbuden odnos starša oziroma učitelja do otroka. Poznamo pa tudi pojem slaba vzgoja, ki govori o negativnem vplivu v odnosu starša oziroma učitelja do otroka. O slabi vzgoji govorimo takrat, ko gre za zaviranje optimalnega otrokovega razvoja (Škoda, 2015).

Kaj so vzgojni stili/slogi?

Vzgojni stil je odnos med vzgojiteljem in otrokom/mladostnikom; je sistem metod, sredstev in postopkov za oblikovanje posameznika. Pri vzgojnih slogih gre za to, kako odrasli nadzorujejo vedenje otrok in kako postavljajo pravila. Med posameznimi vzgojnimi stili je velika razlika, zato poznamo več vrst le-teh (Lipovšek in Rebolj, 2015). Poznamo različne vzgojne stile/sloge. Glavni so:

- represivni/avtoritarni vzgojni stil,
- permissivni/popustljiv vzgojni stil,
- demokratični/avtoritativni vzgojni stil.

Poleg tega pa še:

- kaotični vzgojni stil,
- vzgojno brezbriznost (Družina in vzgojni stili, 2018).

Represivni/avtoritarni vzgojni stil

Avtoritarna vzgoja temelji na podrejanju otrok in na brezpogojni ubogljivosti do staršev. Starši otroke skušajo podrediti določenim zahtevam, normam vedenja ter jih samovoljno in navadno nasilno, tudi fizično kaznujejo, jim dajejo prepovedi in omejitve. Starši otrokom nudijo malo čustvene pod-

pore. Nad otrokom imajo stalni nadzor in nizko stopnjo odzivnosti (sprejetosti). Njihove zahteve so visoke, sprejemanje otroka pa slabo. Starši skušajo s strogostjo, nadzorom in pritiskom odpraviti pomanjkljivosti otroka, da bi vzgojili vdanega, poslušnega, neiniciativnega posameznika. Ti starši so bolj hladni od drugih, njihovi otroci so pogosto nezadovoljni, introvertirani (zaprti vase) in nezaupljivi. Značilnost avtoritarne vzgoje je tudi, da je velik del dejavnosti določen s strani staršev oziroma vzgojiteljev, saj je komunikacija enosmerna. Otrok je v svojem vedenju in razmišljanju nadzorovan in usmerjen po predstavah odraslega. Starši ne upoštevajo otrokovih potreb in želja. Učinki avtoritarnega vzgojnega stila na otroka se lahko kažejo v omejenosti kreativnosti, spontanosti, saj starši zahtevajo večji delež aktivnosti (Krajncan, 2018).

Najpogostejše posledice izredno avtoritarne vzgoje so:

- Otrok se že zelo zgodaj začne upirati staršem ter v odnosu do drugih uveljavlja podoben stil vedenja, kot ga uporabljajo starši (podreja si druge).
- Otrok postaja pretirano prilagodljiv, tako da svojih želja in potreb ne upošteva več (včasih se jih celo ne zaveda), temveč poskuša vedno ravnati tako, da bi ustregel drugim (staršem, prijateljem, partnerjem).
- Otrok se fizično in psihično izživlja nad šibkejšimi (le tako lahko dobi potrditev o lastni moči) (Družina in vzgojni stili, 2018).

Permissivni/popustljiv vzgojni stil

Permissivni vzgojni stil je nasprotje avtoritarnemu vzgojnemu stilu. V ospredju so otrokova svoboda in njegove razvojne naloge ter potrebe, ki jih morajo starši spoznati, odkriti. Pri konceptu vsedopuščajočje vzgoje je otrok subjekt in starš oziroma vzgojitelj objekt vzgojnega procesa. Komunikacija poteka enosmerno. Starši se odzivajo na otroka, vendar od njega zelo malo pričakujejo. Starši so pretirano tolerantni in popustljivi. Otrok je center družine, torej se vse dogaja okrog njega. Družina mu namenja pretirano pozornost, se mu podreja, zadovoljuje njegove potrebe in mu dovoli nadzorovati lastne dejavnosti. Starši cenijo samoizražanje in samoregulacijo. Ko starši določajo pravi-

la, jih otroku razložijo in povedo, zakaj je tako (Jelenovec, 2008). Če so neke meje in zahteve postavljene, jih otroci pogosto kršijo brez sankcij in spreminjajo skladno s svojimi potrebami. Omejitve torej ni ali pa starši pri njih ne vztrajajo. Lahko se zgodi, da kadar so postavljene, nimajo za otroka nobenega pravega pomena. V takšni družini ni reda. Za to vzgojo je značilno, da je raven zahtev in nadzora staršev zelo nizka, raven njihovega sprejemanja otroka in njegovega vedenja pa je previsoka. Ker v takšnem vzgojnem stilu ni vodenja niti v okviru nujnih omejitev, se otroku prepuščajo odločitve, ki jih ni sposoben sam sprejeti. Otroci se počutijo negotove in so pogosto neobvladljivi, ker nikoli ne vedo, ali ravnajo prav ali ne (Papalia, Olds in Duskin v Vzgojni slogi, b. d.). Najpogostejša posledica izredno permissivne vzgoje je, da je otrok razvjen, sebičen, brezobziren, domišljav in nesocialen. Takšen otrok ima veliko konfliktov. Starši kmalu postanejo nemočni, saj otrok ne upošteva nobene njihove zahteve ali meje, pač pa zadovoljuje le lastne potrebe, tako da prezre potrebe drugih, včasih celo na njihovo škodo (Družina in vzgojni stili, 2018).

Demokratični/avtoritativni vzgojni stil

V avtoritativni vzgoji prevladujejo vrednote, ki se navezujejo na enakost, svobodo in hkrati na odgovornost. Otroci upajo izražati svoje mnenje, ker so njihove vloge jasno zastavljene. Starši imajo razumna pričakovanja in postavljajo jasna, realna in dosledna pravila, ki jih ni preveč. Otroku dajo vedeti, kaj od njega pričakujejo. Starši cenijo otrokovo individualnost, so ljubeči in sprejemajoči, a tudi poudarjajo družbene omejitve. Meje so postavljene smiselno in utemeljeno, vendar ne ponižujoče. Starši vztrajajo pri tem, da otrok meje spoštuje, in pripravljeni so na potrebno, a razumno kazen v okviru toplega in varnega odnosa. Zaupajo svoji sposobnosti vodenja in usmerjanja otroka ter hkrati spoštujejo njegove samostojne odločitve, interese, mnenja in njegovo osebnost. Starši menijo, da mora posameznik izbrati pravi način zadovoljevanja svojih potreb. Meje se spreminjajo glede na otrokovo razvitost, zrelost, sposobnosti in samostojnost. Vzgoja

ne temelji na podrejanju, temveč predvsem na dogovarjanju. Po dogovoru otrok in starši spoštujejo le-tega. Pomembni so odprti pogovori med starši in njihovimi otroki, s čimer jim starši pomagajo, da začnejo sami presojeti in si oblikujejo lastna stališča. Starši spodbujajo besedno izmenjavo (učijo jih pogajanja). Komunikacija je dvostranski proces. Otroci se v takšnem odnosu počutijo varne, ker vedo, da so ljubljeni, in vedo, kaj se od njih pričakuje (Papalia idr. v Vzgojni slogi, b. d.).

Otroci v takih družinah so bolj samostojni, imajo največ samonadzora (v primerjavi z otroki iz družin z drugimi vzgojnimi stili), so trdni, odločni, radovedni in zadovoljni. Razvijejo se v čustveno in osebno zrele osebe, ki zlahka in brez strahu pred posledicami izražajo svoje mnenje (Lipovšek in Rebolj, 2015).

Kaotični vzgojni stil

V sodobnih teorijah vzgoje ugotavljamo, da je ta stil vzgoje najbolj neučinkovit in celo škodljiv. Pri tem načinu vzgoje se pojavlja cel spekter vzgojnih stilov, od avtoritarnega do permisivnega, vendar se ti pojavljajo konsistentno ali nekonsistentno (stalno oziroma nestalno). V vzgojnem stilu staršev ni prav nobene stalnice, zato otrok nima nobene prave orientacije, kaj naj bi počel in česa ne. Nekaj, kar je v nekem trenutku dovoljeno, morda celo spodbujano, je lahko že v naslednjem trenutku kaznovano. Včasih tak stil uporabljata starša zaradi alkoholizma, drog, lastnih nerešenih konfliktov, osebnostnih motenj ipd. (Družina in vzgojni stili, 2018).

Otroci v takih družinah poskušajo sami najti usmeritev in stalnost, ki ju od staršev ne dobijo, včasih se zatečejo v bolezen, se umaknejo vase, v antisocialno vedenje ... (Družina in vzgojni stili, 2018).

Vzgojna brezbržnost

Vzgojna brezbržnost ali zanemarjanje otroka se pojavlja, ko starši niso sposobni ali ne znajo vzpostavljati čustvenega odnosa (niti pozitivnega niti negativnega) s svojim otrokom. Starši torej za svoje otroke slabo skrbijo in jih zanemarjajo. Namenijo jim zelo malo pozornosti oziroma ne želijo preživljati časa z otroki. Včasih se to vedenje pojavi zaradi preobremenjenosti ali depresije (ko se starši bolj ukvarjajo s svojimi težavami

kot z otrokom), tudi zaradi pomanjkanja veščin in znanja ter zmožnosti pridobivanja informacij o vzgoji otroka. Starš ignorira otroka, ko ga ta prosi za pomoč, pozornost ali tolažbo. Brezbržni starši pozabijo, da so otroku kaj obljubili. Starši, ki zanemarjajo otrokove potrebe, niso nujno sovražniki, lahko so le hladni ali pa se odmaknejo od otrok. V takšnih družinah se lahko pojavi tudi spolna zloraba otrok (Papalia idr. v Vzgojni slogi, b. d.).

Otroci v brezbržnih družinah so nesocialni in impulzivni. Pogosto vstopajo tudi v svet kriminala (Socialni razvoj ..., b. d.).

Kateri vzgojni stil se mi zdi najbolj primeren?

Najbolj primeren vzgojni stil je demokratični/avtoritativni vzgojni slog, saj je otroku prijazen, nauči ga jasno izražati svoja mnenja brez neugodnih posledic zanj. Starši, ki delujejo na tak način, imajo razumna pričakovanja do otroka in postavljajo realne norme – pravila. Starši se trudijo, da njihovo starševstvo vsebuje vse pomembne kategorije: sprejemajo otroka, mu predstavljajo model, pričakujejo določene dosežke, ga po potrebi nagradijo ali kaznujejo in so pri usmerjanju otroka neposredni in mu dajo vedeti, kaj od njega pričakujejo. Dajo mu tudi vedeti, da je otrok v družini zaželen, spoštovan, enakovreden ter da mu starša zaupata in ga imata rada (Lipovšek in Rebolj, 2015).

Literatura in viri

- Družina in vzgojni stili (2018). Pridobljeno 29. 3. 2020 s spletne strani: https://dijaski.net/gradivo/soc_ref_druzina_in_vzgojni_stili_01.
- Jelenovec, Zdenka (2008): *Družina in vzgojni stili*. Pridobljeno 30. 3. 2020 s spletne strani: https://www.evangel-bodonci.si/sl/informacija.asp?id_meta_type=88&id_informacija=174.
- Krajncan, Mitja (2018): Socialnopedagoške paradigme vzgajanja. V Mateja Marovič; Andreja Sinjur (ur.): *Večdimenzionalnost socialnopedagoških diskurzov* (str. 11–40). Koper: Založba Univerze na Primorskem. Pridobljeno 30. 3. 2020 s spletne strani: <http://www.hippocampus.si/ISBN/978-961-7023-95-4.pdf>.
- Lipovšek, Manja; Rebolj, Anamarija (2015): *Vzgojni stili*. Pridobljeno 1. 4. 2020 s spletne strani: https://prezi.com/b_wp1r6fnplk/vzgojni-stili/.
- *Socialni razvoj v mladostništvu* (b. d.). Pridobljeno 1. 4. 2020 s spletne strani: <https://www.psihologijazivljenja.si/za-clane/socialni-razvoj-v-mladostnistvu/>.
- Škoda, Tjaša (2015): Vzgoja, izobraževanje in vseživljenjsko življenje – vzgojni pristopi. *Revija za univerzalno odličnost*, 4(4), str. 226–235. Pridobljeno 3. 4. 2020 s spletne strani: https://www.fos-unm.si/media/pdf/ruo/2015%204/10_2_.pdf.
- *Vzgojni slogi* (b. d.). Pridobljeno 4. 4. 2020 s spletne strani: http://vrtec-ciciban.si/wp-content/uploads/2012/10/vzgojni_slogi.pdf.